

GreenDependent EnergiaKözösségek

KOCSIS VIKTÓRIA
KRISTÓF LUCA

Bevezetés

Az esettanulmány célja egy olyan, fenntarthatósággal kapcsolatos kezdeményezés – EnergiaKözösségek program – bemutatása, amely különböző szinten elhelyezkedő szereplők (háztartások, közösségek, önkormányzatok) bevonásával, valamint a résztvevők tudáskészletének és viselkedésének formálásával segített megalapozni a fenntartható életmódot. A program fókuszában a tudatos energiafogyasztás elősegítése állt, mindez játékos formában, háztartásokból létrejövő közösségek versenyztetésével történt. A verseny során a csapatok mérték fogyasztásukat, illetve különböző feladatokat hajtottak végre, melyet a kezdeményező a közösségek élére kihelyezett klímakoordinátorok segítségével szakmailag (tudás átadásával, háztartási tippekkel, közösségszervezéssel) is támogatott. A megmérettetés végén az a közösség nyert, amelyik sikeresen végrehajtotta a feladatokat, és a legnagyobb fogyasztáscsökkentést produkálta a játék ideje alatt. A program fontos célkitűzése volt, hogy a verseny során átadott tudáselemeket a résztvevők hosszú távon is fenn tudják tartani, hogy a tudatos életmód ne csak eseti jelleggel valósuljon meg, hanem a program befejezésével is tovább tudjon élni.

Összesen 11 interjú készült a GreenDependent EnergiaKözösségek szervező szakértőivel, klímakoordinátoraival és résztvevőivel. Kétkörös szakértői mintavétellel jutottunk el a GreenDependent munkatársain keresztül a klímakoordinátorokig, majd a klímakoordinátorok segítségével az egyes közösségek tagjaihoz. A kezdeményezés elemzésével láthatóvá válhat, miképpen tud egy ilyen program a résztvevők tudáskészletében és fogyasztási mintázataiban változást előhívni. Kutatási kérdésként megfogalmazódott, hogy milyen hatással volt ez a program a későbbi fogyasztási szokásokra, milyen tényezők járultak hozzá a fenntartható gyakorlatok sikeres elsajátításához. Továbbá kérdésünk, hogy miként jellemezhetők a résztvevők társadalmi csoport, fogyasztási szokások, valamint a fenntarthatósággal kapcsolatos tudás tekintetében.

Az EnergiaKözösségek program előzményei

Az energiaközösség kifejezés a bemutatott kezdeményezés esetében nem energiamegosztáson alapuló közösségeket, hanem sokkal inkább háztartási alapokról induló energiatakarékosági, megtakarítási versenyben való részvételt jelent. Az ötletgazda GreenDependent Egyesület és Intézet elhivatott a fenntartható életmód elősegítésében, amit az EnergiaKözösségek kezdeményezéshez hasonló akcióprogramok mellett kutatásokkal is igyekeznek támogatni. A kutatás és a megvalósítás összekötése, valamint az elméleti és a gyakorlati tartalmak összehangolása központi vezérelv működésükben, mindezen eredmények birtokában pedig párbeszéd kialakítására is törekednek az egyes szereplők (önkormányzatok, hálózatok, mozgalmak) között. Munkájuk során leginkább az Európai Unió által finanszírozott projektekben vesznek részt, ugyanakkor ezzel is az a céljuk, hogy a magyar és a kelet-európai oldalt erősítsék a fenntarthatóság kérdésében.

Két hazai program és egy kutatási projekt előzte meg a kezdetben az Unió által támogatott EnergiaKözösségek programot. Előbbi – hasonlóan az EnergiaKözösségek kezdeményezéséhez – abban segítette a résztvevő családoknak és háztartásoknak, hogy zöldebben, környezettudatosabban és kisebb karbonlábnyommal éljenek a mindennapjaikban.¹ A programok keretében gyakorlatias képzéseken és rendezvényeken vehettek részt az érdeklődők, illetve különböző útmutatókkal és kihívásokkal tették hozzáférhetővé a kapcsolódó tudást és hosszabb távon is fenntarthatóvá az elsajátított szokásokat. Későbbi kutatási projektjében a GreenDependent a háztartások energiafogyasztását, valamint az ehhez kapcsolódó viselkedési mintázatokat vizsgálta, melyben domináns tényezőként jelent meg a közösség mint a fenntartható viselkedés és tudás megalapozásának, valamint megerősítésének közege. A kutatás eredményeit és tapasztalatait a nemzetközi szinten elinduló EnergiaKözösségek programba is átültették. A program fő küldetése volt, hogy valamiképpen lehozza a klímaválság témakörét a globális szintről a háztartások szintjére, és tette mindezt úgy, hogy egy közösségi alapokon és szemléletformáláson nyugvó program keretében egyértelműsítette a kapcsolatot a klímaváltozás és a hétköznapi élet között. A kezdeményezés két évad után hazai terepen is folytatódni tudott egy nagyobb energiaszolgáltató támogatásával. Az energiaszolgáltató és a civil szervezet közötti együttműködés a CSR keretében jött létre. A vállalatnál dolgozó, környezetmérnök végzettségű munkatárs tudatos energiafelhasználással kapcsolatos programot keresve talált rá az akkor már az EU támogatásával működő EnergiaKözösségekre.

„Azelőtt volt az E.ON-nak egy ilyen Zöld Bajnokok nevű angol licence alapján készült program, amit gyerekek között hirdetett meg, tehát hogy iskolákban kellett versengeni azért, hogy kevesebb energiát fogyasszanak, hogy így minél tudatosabb energiafelhasználók legyenek, csak aztán én azt gondoltam, hogy így egyrészt oké,

1 Ebben a megmérettetésben a háztartások egyenként, nem pedig közösségbe szerveződve vettek részt.

a gyerekek tudják terjeszteni ezeket a nézeteket, de még fontosabb talán, hogy így a szülőket is valahogy bevonjuk, meg hogy így az ember már felnőtt korában is érezze meg, hogy tehet valamit, amivel jót tesz a Földnek, jót tesz a pénztárcájának, és mégis nem jár akkora kényelmetlenséggel, ami vállalhatatlan.” (vállalati szervezői interjú)

A program szakmai tartalmába az energiaszolgáltató nem szólt bele, a támogatás feltételül szabta viszont a növekedést, azaz újabb és újabb közösségek bevonását a programba. Ez az együttműködés további nyolc évig biztosította a program lebonyolítását.

Hogyan épült fel a program?

A közösségeket évadonként átlagban 5–9 család alkotta, a tagok toborzásáért, valamint a létrejövő csoportok szakmai támogatásáért és működéséért pedig egy klímakoordinátor felelt. A program egyik sajátossága, hogy a kezdeményező egyesület nem az önkormányzatokat² kérte fel arra, hogy központilag hirdessék meg a programot, és gyűjtsenek egybe érdeklődőket, hanem egy kétlépcsős folyamat első lépéseként klímakoordinátorokat keresett a programnak. Ők képzéseken vettek részt, majd ezt követően kezdődött csak meg a háztartások bevonása. Évente körülbelül 20–40 klímakoordinátor került kiválasztásra, ami egyúttal évi 100–280 család/háztartás bevonását is jelentette.

Ez a „toborzási rendszer” lehetővé tette, hogy később a csapatoknak legyen egy olyan elérhető kontaktszemélye, akihez tanácsokért, tippekért folyamodhatnak a versenyben, illetve az egymástól független háztartások közösséggé tudjanak alakulni egy erre képzett szervező által. Jellemző ezekre a közösségekre, hogy a klímakoordinátor közvetlen környezetéből, rokonságából, osztályából, hallgatói csoportjából, munkatársaiból, vagy épp baráti társaságából kikerülő tagok alkották, bár ez sem volt kizárólagos, mert területi, települési alapon is szerveződtek csapatok.

A más háztartásokkal való közös versenyzés mindenképp összecsiszolódást, lemondást követelt meg a résztvevőktől, amiért a klímakoordinátor is felelősséget vállalt. A koordinátorok képzésükben ehhez adekvát képességeket sajátítottak el, az edukációs anyagok nem merültek ki a résztvevőknek szánt megtakarítási tippekben, hanem a közösség összehangolt működéséhez, motiválásához is kaptak útmutatást. A program tehát a klímakoordinátorok alapos felkészítésével indult november–decemberben, és tartott egészen fél éven keresztül az eredmények kihirdetéséig (júniusig). A szervezők alapvető vállalása volt, hogy a kezdeményezést nem „kampányszerűen”, rövid időtartamra és gyors sikerek elérésére építik fel, hanem a hosszabb lefolyással a megszerzett tudáselemek és tapasztalatok beépülését támogatták:

„[...] nagyon sok ilyen kampányjellegű dolog elindul, és nagyon könnyű az embereket berángatni arra, hogy mondjuk egy hétig csinálj valamit, na, egy hétig

² Egyes önkormányzatok a projekt programjai számára helyszínt, a versenyzők részére pedig különböző ajándékokat biztosítottak, de a tagok toborzásában nem volt kitüntetett szerepük.

biciklivel megyek, nem kocsizok, megveregetem a vállat, de szuper, fasza gyerek vagyok. És akkor ennyi. Itt viszont azért az egy elég kemény, ilyen 'hard evidence', amikor beviszed az adatokat, és akkor te saját magad látod, hogy mit tudom én, én úgy éreztem, hogy vacogtam egész hónapban, de mégsem takarítottunk meg semmit, és akkor el kell kezdened gondolkodni a férjeddal, feleségeddel, a gyerekekkel, hogy mi az, amit nem csináltunk, vagy mit kéne változtatni ahhoz, hogy akkor most ez a mínusz két százalék, az mit tudom én, legalább tízre lemenjen, vagy nem tudom én.” (szervezői interjú)

A fenti interjúrészletből is kiolvasható, hogy bár az EnergiaKözösségek program egy erősebb elköteleződést várt el a résztvevőitől, a fenntartható szokások és viselkedés kialakulásának egyik kulcsfontosságú lépése volt, hogy a tagok saját tapasztalataikon keresztül építették be a megkapott tudást a mindennapjaikba, és nem „teljesítménytúra-szerűen” értek a kihívás végére. Egyfelől tehát a program hossza is segítette az elsajátítást, másrésztől pedig a mért adatok szembesítették a családokat, háztartásokat azzal, milyen módosításokat kell tenniük annak érdekében, hogy fogyasztásuk összeegyeztethetővé váljon a csoport céljaival. Ez lehetőséget adott arra, hogy a készen kapott tanácsok és fenntarthatósági tippek háztartásokra szabva és a közösségen belül megvitatva váljanak egy követhető életvitel részeivé.

A közösségek fogyasztásmérésének kiindulópontjai vagy a korábbi évadokban mért fogyasztások voltak, vagy új résztvevőként a versenyt megelőző év óraállásai. Ezekhez a referenciaadatokhoz viszonyítva kellett a csapatoknak a közös fogyasztásban csökkenést elérniük a mérhető fogyasztók leolvasásával, a víz-, áram- és gázfogyasztás mérséklésével. A részvételt megelőzően minden háztartásnak fel kellett mérnie egy kérdőívben, milyen fogyasztókat használ, azokhoz milyen használati szokások kapcsolódnak. Ezek az információk segítettek feltárni, mely területen lehet optimalizálni a háztartások fogyasztási attitűdjeit és további fogyasztáscsökkenést elérni.

„És úgy kezdődött a részvétel, hogy kellett egy ilyen önfelmérést kitölteni, és azután mindenki szépen rájött, hogy »ja jó, tényleg, hát akkor még itt elég sok mindent tudok csinálni«, meg hogy túlfűtik a lakásokat, mindenki úgy jön, hogy ő már nem tud mit megtakarítani, és akkor mindig rájönnek, hogy ja, de tényleg még egy csomót tudunk megtakarítani. [...] Hát aztán valaki nem persze, hogyha nem nagyon figyelt oda, akkor nem tudott, mert ugye ez viselkedésváltozással ment, nem beruházással.” (szervezői interjú)

A szervezők is igyekeztek a kihívás során arra irányítani a figyelmet, hogy a fenntartható életvitel kulcsa nem feltétlen egy kazáncsere vagy napelemek telepítése, hanem a mértékletes életmód. Éppen ezért nem költséges beruházások felé terelték a háztartásokat, hanem a meglévő adottságok megismerésével, a jelenlegi fogyasztók energiefelhasználásának tudatosításával hívták fel a figyelmet a viselkedésváltozás szükségességére.

„Ilyen egyszerű, ilyen butaságnak tűnő dolgokat, ilyen gyakorlati feladatokat is csináltunk, mondjuk bevittünk vasalót, vízforralót, hajszárítót meg egyebeket, és akkor csapatokba leültettük őket, és meg kellett ítélni, hogy melyik fogyaszt többet, és akkor ott együtt méregették, energiafogyasztás-mérőt adtunk minden csapatnak.” (szervezői interjú)

Ezek a mérések, a háztartások fogyasztóinak, valamint az aprónak tűnő változtatások hatásainak megismerése (például a nyugalmi állapotban hagyott televízió, nyomtató, elosztó fogyasztása) hozzájárult a problémák lokalizálásához, az egyéni stratégiák kialakításához. A fogyasztáscsökkentési programon kívül a résztvevők kaptak még további „kihívásokat” is, például közösen kreatív feladatokat kellett elkészíteniük, vagy például „böjti kihívás” keretében a húsfogyasztásukat csökkenthették. A győztes csapatok jutalma egy viszonylag jelentős összeg volt, amit ajándékutalvány formájában kaptak meg, és „zöld” boltokban költhettek el.

A jelentkezés motivációi és tendenciái

A szervezői interjúkból kiderült, hogy az első évadokban (2011, 2012) könnyebb volt a közösségekhez tagokat toborozni, vagy elérni az embereket fenntarthatósággal kapcsolatos kérdésekben. Ez nagyban köszönhető volt annak, hogy a program első két évében még nem voltak bevezetve a rezsitámogatások, így a családoknak valamiképpen érdeke is volt, hogy spórolási szokásokat honosítsanak meg mindennapokban. A szervezők azt is megemlítették, hogy napjaink centralizált médiarendszere sem segíti a klímatudatossággal, a zöld tartalmakkal kapcsolatos megbízható tudás átadását. Míg a korai időszakban jellemző volt, hogy a kezdeményező meg tudott jelenni különböző platformokon a kapcsolathálójának köszönhetően, addig ez a tömegtájékoztató egyoldalúsága, valamint a fenntarthatóság kérdéskörének leértékelődése miatt kevésbé valósult meg az elmúlt években.³ A rezsitámogatások csökkenésével került ismét napirendre többek életében is a spórolás, a fenntartható életmód követésének vágya.

„Az látható volt, hogy amikor most megszűnt az energia-, a rezsitámogatás, akkor megint nagyon megnőtt az érdeklődés. Tehát akkor nagyon sokan megkerestek minket, hogy idén miért nincsenek energiaközösségek, mert ők akarnak tanulni.” (szervezői interjú)

A résztvevők a programtól elsősorban tehát a fogyasztásuk csökkentését várták, mindezt viszont aktív jelenléttel, tanulás útján igyekeztek abszolválni. Jellemző azonban, hogy a környezeti fenntarthatóság kérdése főleg a már amúgy is klímatudatos életvitelt folytató résztvevőknél volt domináns. Ezt főként a tagok klímatudatossággal kapcsolatos előtudása is magyarázza, legtöbbször már a programhoz való csatlako-

³ A pandémia is csökkentette az érdeklődést az egymástól való elszigeteltség következtében, illetve jellemzőbb volt az, hogy a klímatudatos életmód kevésbé élvezett prioritást ebben a válsághelyzetben.

zást megelőzően is környezettudatosan éltek, vagy törekedtek egy zöldebb életmód követésére.

„Alapvetően szerintem nagyon sok szempontból megvolt már a tudatosság bennünk így a háztartásunkban. Tehát amikor belekezdünk ebbe, hogy ez az energiaközösség elindult, akkor nálunk, bár ugyanúgy családunkra vonatkozóan, mit tudom én, mi kertes házban lakunk, komposztáltunk, szelektíven gyűjtöttük a hulladékot, és figyeltünk arra, hogy tudatosan, vagy nem mondom, hogy ilyen minimalista háztartást vezetünk, de hogy alapvetően figyeltünk arra, hogy tudatosan vásároljunk dolgokat inkább.” (résztevői interjú)

Az ilyen típusú háztartások kiadásaiiban nem igazán mutatott változást az energiafelhasználás csökkentése, míg egy hátrányosabb helyzetű, alacsony jövedelemmel rendelkező versenyző esetében akár jelentős megtakarítást tudott jelenteni a fogyasztás mérséklése. Egy, kifejezetten nagycsaládos háztartásokból csoportot szervező klímakoordinátor az energiaközösség kapcsán a kényszerű spórolás pozitív átkeretezhetőségől is beszámolt:

„Én azt vettem észre, hogy azért nálunk a nagycsaládoságból kifolyólag már volt egy ilyen, hogy odafigyelek, merthogy minden forint számít, és inkább ez volt egy ilyen ráerősítés, hogy ja, hát akkor, de jó, akkor én most nem szegény vagyok, hanem akkor ezt úgy élem meg, hogy most energiatudatos vagyok, és akkor nem kell ezt szégyellni.” (résztevői interjú)

A klímatudatos magatartás elsajátítása azonban leginkább azon érdeklődők esetében volt dominánsabb motiváció a részvételre, akik alapvetően kevesebb tapasztalattal és „know-how”-val rendelkeztek a klímaválság háztartási szinten is kivitelezhető mérséklésével kapcsolatban. Mindazonáltal a további interjúk rámutattak arra, hogy még a nagyon ökotudatos versenyzők körében is maradt olyan témakör, amiről vagy nem hallottak, vagy hiányos információkkal rendelkeztek.

„Én is azért, hiába környezetvédelmi végzettségem van, tehát nekem is annyi új dolog volt, és nem is az, hogy új, csak inkább nem gondol bele az ember, hogy ez is mennyit számít. Mert végül is sok mindent tud az ember, csak nem gondol bele, hogy ha ezt tudatosan csinálja, akkor ennyit lehet spórolni.” (résztevői interjú)

A motivációk között ezen felül megjelent a közösség építésének, illetve a meglévő közösségek megerősítésének vágya egy kihívás teljesítésén keresztül. Volt olyan csapat, amelyik kifejezetten abból a célból vett részt a versenyben, hogy egy már létező csoportban teremtsen meg kohéziót, vagy éppen egy alakuló társaságot kovácsoljon még inkább össze.

„...nagyon jó, hogy egyáltalán vannak olyan közösségek, akikhez lehet úgy csatlakozni, hogy a te meggyőződésed, életmódod, életfelfogásod, még egy kicsit elmélyítheted, még egy kicsit pontosíthatod, még egy kicsit javíthatod. Szóval, hogy nagyjából mi is ezek mentén élünk, csak már odafigyeltünk a környezetünkre,

meg odafigyeltünk egymásra, meg a gyerekekre is, meg a gyerekekkel kapcsolatos dolgokra is, de hogy ez még jobban megerősített minket abban, hogy van értelme, érdemes, és meg tudjuk erősíteni egymást ebben.” (résztevői interjú)

Pozitív és negatív tapasztalatok a versenyben

Az interjúalanyok általában pozitív tapasztalatokról számoltak be a versenyben való részvétel kapcsán, többen megemlítették, hogy több éven keresztül újra és újra beneveztek, illetve sajnálkozásukat fejezték ki, amiért vége lett a programnak. A komfortzóna határainak játékos, „nem vérré menő” feszegetése mellett sokan kiemelték az élmény pozitív közösségi aspektusát.

„Tehát itt ebben az volt a szép, nekem az tetszett a legjobban, hogy nem nagy beruházásokkal próbáltunk javítani az energiahatékonyságon, hanem azzal, hogy odafigyelünk, hogy hogyan is viselkedünk, hogyan használjuk ki az adottságokat, és ez engem nagyon megfogott. És így, hogy személyesen is találkoztunk, ez meg pláne, mert sok program van, de általában most már minden online megy, kevés a személyes kontaktus.” (résztevői interjú)

„Szerintem nagyon jó volt az ilyen közösségépítő aspektusa. Szóval így összességében jó volt, meg nyilván tők érdekes volt ezzel kísérletezgetni, hogy akkor mi az, ami még belefér az embernek. Még ha túl is ment egy picit a komfortzónán, de még belefér, vagy fenntartható a mindennapokban, és nem lehetetleníti el így teljesen az embernek az életét.” (résztevői interjú)

Néhányan azért arról is beszámoltak, hogy a versenyhelyzet extrém túlteljesítésre sarkallta őket: például az egyik klímakoordinátor, aki már a verseny előtt is alacsony hőmérsékleten élt a családjával, a csapatának példát mutatva annyira lecsavarta a termosztátot, hogy bepenészedett a lakása. A klímakoordinátorok viszont sok esetben azért is felelősséget vállaltak, hogy a csapatok értelmezhető határokon belül mozogjanak, ne okozzon a verseny károkat a család egészségében és működésében:

„Én is mindig azt mondtam a csapatoknak, hogy próbáljuk meg, próbáljuk meg, de természetesen most a gyerekek ne fázzanak otthon, meg ne legyen belőle probléma, meg ne legyen otthon vita belőle, de azért igyekezzünk odafigyelni tudatosan.” (klímakoordinátori interjú)

Jellemző volt az a pozitív tapasztalat, hogy a verseny lezárulta után, ha nem is ugyanannyira kiterjedt módon, de folytatták a résztvevők a fogyasztáscsökkentést: egyes szokások, mint például az elektromos készülékek konnektorból való kihúzása, vagy a hőmérséklet valamivel alacsonyabban tartása beépültek a mindennapjaikba. Jellemzően nem a munkahelyi szerveződések éltek tovább a program befejeződése után, hanem azok, amelyek már más – vallási, baráti, rokonsági – közegben rendelkeztek valamiféle alappal, és ezt egészítették ki környezetvédelmi szempontokkal. Egyes közösségek helyi öko-, klíma- vagy energiaklub keretében folytatták működésüket.

A részvételi szándékot ezekben az esetekben eredetileg nem is feltétlenül a környezeti szempontok érvényesítése indukálta, ugyanakkor a fenntarthatóság kérdése meghatározó tényezőként volt jelen a közösségek verseny alatti működésében, valamint napjainkban azok utóéletében.

Nemek és generációk az energiaközösségekben

Az energiaközösségekben az ott lakók számától függetlenül bármekkora háztartás, tehát az egyedülállóktól a nagycsaládosokig bárki részt vehetett. Az interjúk alapján gyakori mintázatnak tűnik az olyan családok részvétele, ahol elsősorban a családanya volt elkötelezett a verseny céljai iránt, illetve ezek az anyák sokszor klímakoordinátori szerepet is vállaltak. Jellemző volt rájuk, hogy más, fenntarthatósággal és/vagy anyasággal kapcsolatos közösségekben (ökoklubok, baba-mama klubok) is tevékenyek voltak. Az energiaközösségek esetében is megmutatkozott tehát az az általánosabb jelenség, hogy a civil kezdeményezésekben és ezen belül a fenntarthatósággal kapcsolatban a nők aktívabb szerepet vállalnak.

„De ahogy hallom, általában valahogy a nőket jobban érdekli ez a téma, jobban aggnak a jövőért, a gyerekeik jövőjéért. A férfiak valahogy könnyebben lesöprik, majd a technika megoldja.” (résztevői interjú)

Az energiaközösségekben részt vevő anyákat tehát egyrészt a gyerekeik jövője miatti általános aggodalom sarkallta a klímatudatosságra. Másrészt pedig többen azt is megfogalmazták, hogy konkrét példamutatási, pedagógiai céllal vágtak bele a család energiafogyasztásának csökkentésébe.

„Nyilván azért, mert egy szülőnek a példamutatása nagyon erős. Nyilván, hogyha azt szeretnénk, hogy olyan jövőjük legyen, amiért ők is felelősséget tudnak vállalni, azt így most is kiskorukban kell így nekik megmutatni.” (résztevői interjú)

A gyerekekkel kapcsolatos célok egyébként a programban részt vevő férfiakat is motiválták. Több olyan interjúalanyunk volt, akinek a szakmája valamilyen módon eleve kapcsolódott a fenntarthatóság oktatásához (pl. környezetismeret-tanár), ők a tanítványaik családjait igyekeztek bevonni az energiaközösségekbe. A magukat ilyenformán szakértői szerepben látó koordinátorok egyik-másika kifejezetten tudományosan fogta fel a versenyt, például főkomponens-analízist végzett a fogyasztási trendek megállapítására.

A háztartásokon belüli elkötelezettség persze nem volt minden családtag esetében egyforma. Az interjúalanyok beszámoltak róla, hogy a fogyasztás-visszafogás különböző módosításait eltérő lelkesedéssel, illetve beletörődéssel fogadták a háztartás tagjai. Ez leginkább az egyik legnagyobb energiamegtakarító lépés, a fűtés lejjebb kapcsolása esetében volt visszatérő probléma: a nők és az idősebbek fázósabbak, így ez számukra jóval nagyobb komfortérzés-csökkenést jelentett.

„Én próbáltam különösen odafigyelni. A család többi tagja nem nagyon adta fel a komfortját. Az én vállalásom volt, hogy én vagyok egyedül nő, és ezért egyedül fázós a házban, és a többieknek nem volt annyira probléma, hogy visszavettünk a hőfokból.” (résztevői interjú).

A férfiak és a gyerekek számára viszont az jelentett nagyobb problémát, ha a család az energiamegtakarításon túl a fenntarthatóbb étkezésre való átállásba is belevágott (rendszeres otthon főzés, a húsfogyasztás csökkentése).

Többször felbukkantak az interjúkban a fenntarthatósággal kapcsolatos attitűdök generációs különbségei is. Míg a gyerekek könnyen elsajátítják a szüleik ezzel kapcsolatban közvetített értékeit, addig „felfelé”, a nagyszülők felé a fogyasztáscsökkentés értéként való kezelése már sokkal kevésbé magától értetődő.

„Nyilván, tehát, hogy szerintem így a szüleim, így pont az ellentettjét élték meg kicsit ennek, hogy így az elején nem annyira volt pénzük, nem annyira volt mit venni, meg mit tudom én, és akkor aztán ők abban éltek, hogy, ugye, egyre több volt a pénz, és egyre több mindent lehetett venni, és azt nyilván ők is így megszokták, de, hogy mondjuk, a kisgyerekkoromban még így nem ez volt az alapélmény.” (résztevői interjú)

Ennek ellenére a legelkötelezettebb klímatudatos családtagok rendszerint tudnak a többiekre is hatást gyakorolni a fenntartható gyakorlatok terjedése érdekében.

„Ökocímés tisztítószereink vannak, vagy én főzöm például a mosószert. Vagy az anyósom főz egy óriás adagot, és akkor ő ad nekünk, tehát hogy most már azért a családban is terjed, meg van, amikor viszek át, anyukámnak például, hogy jaj, nézd, ez a szer, ez tök jól teljesített, és hogy használjátok inkább ezt.” (résztevői interjú)

A résztvevők jövőképe

Mint már említettük, az EnergiaKözösség programban résztvevő interjúalanyok többsége kimondottan klímatudatos gondolkodású volt. Olyan emberekkel találkoztunk az interjúzás során, akiket erősen foglalkoztat egyrészt a közvetlen környezetük, családjuk, településük jövője, másrészt pedig az emberiség jövője, azaz a klímakatasztrófa miatti aggodalom. Szorongásukat mindannyian tettekkel igyekeznek csökkenteni, fontosnak tartják a felkészülést.

„Azt gondolom, hogy ettől ilyen teljes depresszióba nem kell esni, hanem meg kell próbálni valamit tenni, fölkészülni rá, meg fölkészíteni rá a környezetünket, meg hogy így megnézni, hogy hogyan lehet élni úgy, hogy nem ezek az erőforrások állnak rendelkezésre, mint most.” (résztevői interjú)

A szülők, illetve a tanárok interjúiban hangsúlyt kapott egyrészt a fiatalok szorongása, másrészt pedig az idősebbek felelőssége abban, hogy edukálják a következő generációkat.

„Ott is, tehát abszolút készítem fel a gyerekeimet arra, hogy itt nem lesz minden nap husika. Tehát a husika egy kiváltságos dolog, és hogy itt a hüvelyesekre és a növénytáplálékra át kell térni. Én nagyon-nagyon-nagyon sokat főzök növényekkel, és leginkább az van. És nagyon kevés hús, és nincsenek, nincsenek tápanyaghiányok, tehát nem haltak még bele, de hogy azért néha megkérdezik, hogy nem elég majd akkor nem enni húst, amikor már nincsen.” (klímakoordinátori interjú)

„Tehát nekünk ilyen ridegtartás van, úgyhogy föl kell öltözni, télen hideg van, nyáron meleg. Így megszokta a családom, azért egy kicsit örültnek tartanak, de azt gondolom, hogy alapvetően így föl kell készülnünk arra, hogy mi lesz, mert én azt gondolom, hogy ez lesz. Mert jobb, hogyha beleszokunk, hogy így is lehet élni.” (résztevéői interjú)

A klímakoordinátoroknak a toborzás során szembesülniük kellett a vélekedéssel, hogy sokak szerint az egyéni lépések úgysem számítanak a klímaváltozás elleni küzdelemben. Voltak, akik ezzel indokolták nekik, hogy miért nem szeretnének kilépni a komfortzónájukból, és részt venni a programban.

„De érdekes ez, mert van olyan, akinek erre a témára is rögtön felcsillan a szeme, és persze, és csináljuk, és hú, de lelkes, van, akik meg abszolút, és azt mondják, hogy semmi értelme, és ő aztán biztos, hogy nem veszi lejjebb a fűtést, mert neki a 23 meleg, akkor akinek a 23 meleg, és ne győzzem meg arról, hogy, és akkor közli, hogy majd hogyha nem mennek a mit tudom én milyen szállító hajók, akkor ő is lejjebb veszi. De addig ugyanis a hajó fogyasztása sokkal több, mint az ő 23 fokja. És akkor ezzel mit csinálsz?” (klímakoordinátori interjú)

Érdekes módon a nagyon klímatudatos résztvevők között volt olyan is, aki pontosan ellenkező okból viszonyult kritikusan az EnergiaKözösségek „kis lépések” stratégiájához, kiemelve, hogy a hasonló versenyek valójában nem csökkentik érdemben a háztartások ökológiai lábnyomát.

„Mindig kérdezik, hogy hogy bírom én ezt idegekkel. Mondom, ha semmit nem csinálnék, akkor nagyon rosszul bírnám. De mivel éppen ezen dolgozom, és mivel nem csak egy lépést teszek [...], ez a kis lépések politikája nem vezet sehova. Ez oda vezet, hogy jól megszívátjuk magunkat néhány hónapig, majd visszaáll az eredeti fogyasztásunk. Ilyet is láttunk egyébként. Tehát nem a kis lépésekre kell hajtani, hanem a nagyvadakra kell lőni, tehát meg kell nézni, hogy ha nem tudjuk az autót kiiktatni, csináljunk valamit a fűtéssel, ha nem tudjuk a fűtést megoldani, mert nincsen annyi pénzünk hőszigetelésre, akkor villany vagy tényleg akkor a közlekedés. Tehát hogy valamelyik nagy jószágot, de az élelemmel ugyanez, iparcikkkel ugyanez, luxuscikkkel ugyanez, a pénzzel ugyanez.” (klímakoordinátori interjú)

Az interjúk során feltettük azt a kérdést, mit tennének az alanyok, ha megnyernék a lottó ötöst. A tipikus válaszok – nyilván az interjú kontextusából is következően – az önellátás, önfenntartás elérése irányába mutattak (pl. tanya, önfenntartó

lakóközösség létrehozása). A másik gyakori válasz az iskolával, ökoiskolával kapcsolatos beruházások, projektek említése volt.

Zárszó

Az EnergiaKözösségek kezdeményezés két legfontosabb szegmense a közösségteremtés, valamint a tudástranszfer volt, mely alappillérek egymással szoros kapcsolatban, egymást erősítve működtették a közösségeket. Egyrészt a projekt célja az volt, hogy kézzelfogható tudást biztosítson a klímakoordinátorokon és a szervezett képzési eseményeken keresztül a fenntartható viselkedés előhívása érdekében, másrészt ez a tudás éppen közösségen belül tudott igazán internalizálódni azáltal, hogy a tagok egymástól is segítséget kértek, az eltérő tudáskészlet és fogyasztási szokások ellenére is együttműködtek a közös cél érdekében.

A GreenDependent EnergiaKözösségek projektje 10 sikeres évad után 2023-ban véget ért. A támogató energiaszolgáltató más CSR projektek irányába orientálódott. A projekt megszüntetésének indoka az volt, hogy a résztvevők köre már nem bővült tovább, inkább évről-évre ismétlődni kezdett. Ez a jelenség egyébként más fenntartható fogyasztásos kezdeményezéseknél is érzékelhető:

„Úgy veszem észre, hogy az emberek úgy, ahogy próbálnak nyitott szemmel járni, így a környezettudatossággal kapcsolatban, de azért még mindig azt látom, most már, ugye, évek óta benne vagyok, hogy majdnem ugyanazok az arcok, de azért van, mit tudom én, a lakosságnak az a tíz százaléka, aki valószínűleg meg fog jelenni az ilyen jellegű programokon is, visszaköszönő arcokkal találkozunk évről évre vagy programról programra.” (résztvevői interjú)

Összességében ez a program néhány ezer embert tudott megszólítani az eltelt évek alatt. Azonban azok, akik az energiaközösségekben igazán aktívak voltak, továbbra is találnak rá módot, hogy valamilyen formában folytassák a fenntarthatósággal kapcsolatos közösségépítést, és saját közösségeikben tovább terjesszék az EnergiaKözösségek programban megismert szemléletet.